

Retrieved from: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29223.pdf> [in Ukrainian].

11. Novikov, O.O. (2021). Hromadskyi kontrol yak element pidvyshchennia efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia v Ukraini. [Public control as an element of improving the efficiency of public administration in Ukraine]. Dys. na zdob. nauk. stup. kand. nauk z derzh. upravlinnia. 220. [in Ukrainian].

12. Nalyvaiko, L.R., & Cavchenko O.V. (2017). Teoretyko-pravovi zasady hromadskoho kontroliu za diialnistiu orhaniv derzhavnoi vlady. [Theoretical and legal principles of public control over the activities of public authorities], monohrafiia 276. [in Ukrainian].

13. Erosion by Deference: Civilian Control and the Military in policy-making. Retrieved from: <https://tnsr.org/2021/06/erosion-by-deference-civilian-control-and-generals-in-policymaking/> [in English].

14. «Twice the Citizen»: How Military Attitudes of Superiority Undermine Civilian Control in the United States. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/00220027211065417> [In English].

15. What Is an External Control? Definition and Examples – Indeed. Retrieved from: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/external-control> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 18.04.2022

УДК 342.95

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-12-99-102

Окопник Олена Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
e-mail:olenaokopnik@gmail.com
[https:// orcid.org/0000-0003-0598-0557](https://orcid.org/0000-0003-0598-0557)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Вирішення завдань щодо запобігання корупції на різних рівнях і в різних сферах функціонування органів державної влади є однією з найбільш актуальних соціальних проблем сучасності для багатьох країн світу, і для України зокрема. Відтак, питання, пов'язані з корупцією та визначенням шляхів її запобігання, привертють все більшу увагу не лише теоретиків-дослідників і практиків, а також громадськості.

Суспільна небезпека корупції полягає в тому, що особи, винні у її вчиненні, посягають на соціальні, культурні цінності, на виховання та правосвідомість громадян. У такий спосіб, виникає необхідність у здійсненні заходів щодо запобігання корупції не лише спеціально уповноваженими суб'єктами у цій сфері, а й іншими державними органами.

Аналіз наявного стану запобігання корупції в Україні, а також висновки соціологічних досліджень щодо питань взаємодії у цій сфері, переконливо свідчать про наявність численних прогалин як у нормативному регулюванні взаємодії суб'єктів запобігання корупції, так і у практиці її реалізації.

На сьогодні для Української держави надзвичайно важливим є наближення національного антикорупційного законодавства до стандартів держав-учасниць ЄС. Враховуючи рекомендації європейських партнерів, Україна вже прийняла пакет законодавчих актів, що визначають антикорупційну політику держави, запроваджують нові органи, уповноважені запобігати корупції.

Однак, незважаючи на наявність низки наукових праць, присвячених діяльності державних органів у сфері запобігання корупції, спеціальні комплексні дослідження, в яких визначаються місце та особливості діяльності спеціально уповноважених органів у співпраці з іншими державними органами у сфері запобігання корупції, і які ґрунтуються на оновленому законодавстві у цій сфері, є недостатніми.

Мета статті полягає з'ясуванні стану та проблем, що виникають при боротьбі з корупцією в сучасних умовах, а також встановленні причин, що сприяють проявам корупції

Ключові слова: антикорупційна програма, корупція, боротьба з корупцією, запобігання корупції, протидія корупції

Okopnyk O. PROBLEMS OF PREVENTING CORRUPTION IN UKRAINE

Solving the problem of preventing corruption at different levels and in different spheres of functioning of public authorities is one of the most pressing social problems of our time for many countries around the world, and for Ukraine in particular. As a result, issues related to corruption and identifying ways to prevent it are attracting increasing attention not only from research theorists and practitioners, but also from the public.

The public danger of corruption is that those guilty of committing it encroach on social, cultural values, education and legal awareness of citizens. Thus, there is a need to take measures to prevent corruption not only by specially authorized entities in this area, but also by other government agencies.

Analysis of the current state of corruption prevention in Ukraine, as well as the findings of sociological research on cooperation in this area, convincingly show the existence of numerous gaps in the regulation of interaction of corruption prevention entities and in the practice of its implementation.

Today, it is extremely important for the Ukrainian state to approximate national anti-corruption legislation to the

standards of the EU member states. Taking into account the recommendations of European partners, Ukraine has already adopted a package of legislative acts defining the state's anti-corruption policy and introducing new bodies authorized to prevent corruption.

However, despite the presence of a number of scientific papers on the activities of public authorities in the field of anti-corruption, special comprehensive studies, which determine the place and features of specially authorized bodies in cooperation with other government agencies in the field of anti-corruption, and based on updated legislation in this area are insufficient.

The purpose of the article is to clarify the state and problems that arise in the fight against corruption in modern conditions, as well as to identify the causes that contribute to the manifestations of corruption

Key words: anti-corruption program, corruption, fight against corruption, prevention of corruption, counteraction to corruption

Постановка проблеми Корупція, особливо в умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи в державі, є серйозною загрозою національній безпеці України. Вона стала одним із негативних чинників, що істотно впливає як на ефективність національної системи державного управління, так і функціонування органів державної влади. Корупція підриває стабільність країни й систему правопорядку, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян. Сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і розв'язати її можливо лише реалізувавши цілий комплекс антикорупційних заходів, які мають послідовно здійснюватися в кожній із сфер суспільних відносин. Комплекс повинен бути спрямований не лише на викоринення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню [2, с.4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема, щодо запобігання і протидії корупції неодноразово була предметом наукового дослідження багатьох вітчизняних науковців таких, як Ю.В.Александров, П.П.Артемко, О.М.Бандурка, Б.І.Бараненко, В.П.Бахін, В.І.Бояров, Ф.Г.Бурчак, О.А.Гапон, І.М.Данішин, Е.О.Дідоренко, Д.Г.Заброда, М.В.Корнієнко, В.О.Коновалова, М.Й.Коржанський, В.В.Крутов та ін. Незважаючи на це, дослідження проблеми запобігання та протидії корупції в Україні залишається таким, що потребує вивчення і пошук шляхів боротьби з корупцією привертає все більшу увагу науковців.

Мета статті полягає з'ясуванні стану та проблем, що виникають при боротьбі з корупцією в сучасних умовах, а також встановленні причин, що сприяють проявам корупції

Виклад основного матеріалу дослідження. За сучасних умов безальтернативності європейської інтеграції України, обов'язкового переосмислення завдань політичних інститутів, органів державної влади, вітчизняної науки (загалом і юридичної, зокрема) та переоцінки розуміння природи права і прав людини, назріла необхідність нового виваженого підходу до розуміння сутності корупції. Для цього вкрай важливо змістити акценти наукових досліджень із суто пізнавальних чи описових на практичне вирішення проблеми і досягнення головної мети – зменшення рівня корупції в Україні до суспільно прийнятної межі [8, с. 39].

Адже проблема корупції є однією з найбільш актуальних проблем функціонування української держави і розвитку нашого суспільства. За сучасних умов корупція стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сфери суспільного життя нашої країни: економіку, політику, управління, соціальні та правові відносини, суспільну свідомість, міжнародні зв'язки [4, с. 67].

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року визначає корупцію, як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [6].

Але корупція постійно набуває все нових і нових форм, маскується під суспільні традиції та звичаї ділового обороту. Наростаюча динамічність її видозмін все більш «вдало» адаптується до розвитку суспільного, політичного та економічного життя. Це є одним з головних чинників, які заважають визначитися з однаковим розумінням корупції в Україні та спричиняють її різномудраччя. Це також пояснює високий рівень корупції в Україні, яка не перестає бути ключовою причиною відсутності очікуваних успіхів у практично всіх сферах державного функціонування. У ситуації з корупцією насамперед йдеться про виявлення характерних (сутнісно незмінних) її особливостей, що виступають своєрідним ядром цього багатогранного та мінливого (в менш ключових аспектах) явища. Це передусім уможливить визначення поняття корупції, що ґрунтуватиметься не на другорядних рисах, а на її змістовних ознаках, що стане одним з додаткових, але важливих елементів формування більш ефективної стратегії протидії корупції в Україні [8, с. 40].

Результати численних досліджень свідчать про те, що корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших та найбільш гострих для населення проблем. Так, дослідження, проведене навесні 2020 року за Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, засвідчило, що 91,2% населення України вважає проблему корупції «дуже серйозною» (69%) або «скоріше серйозною» (22,2%) [3].

Корупція як негативний соціальний чинник суспільного життя є суттєвою перешкодою для розбудови правової держави та громадянського суспільства в Україні, заважає демократичним

перетворенням, зводить нанівець важливі реформаторські починання, не сприяє позитивному іміджу України в міжнародних відносинах.

Її вирішенню має сприяти активна антикорупційна діяльність, відповідне законодавче забезпечення, рішучі дії владних структур, керівництва держави й учасників освітнього процесу. Одним із найбільш істотних чинників подолання корупції є ставлення населення до цієї проблеми. За результатами досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми. Крім того, значна частина населення не кваліфікує певні вчинки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної, у такий спосіб антикорупційний потенціал суспільства значно зростає. Отже, нагальними є системне запровадження проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки в тих чи інших ситуаціях із можливими корупційними ризиками; запровадження культури повідомлення спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень; подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції; залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності [7, с. 4].

Недостатня правова обізнаність громадян досить часто є причиною порушень їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті, серйозною перешкодою реалізації ними конституційно закріплених норм. Більшість громадян не знає правового механізму захисту своїх прав, а інша частина взагалі не обізнана з ними. Таке становище зумовлює необхідність усебічного роз'яснення основ правових актів, утвердження їх у свідомості громадян, перетворення на переконання й утілення в практику повсякденної поведінки. Адже саме суспільство є істотним елементом в справі боротьби з корупцією, тому що воно, до певної міри, самостійно залучено в практику корупції. У той же час його участь необхідна, тому що існує безліч ролей, які суспільство може відіграти більш ефективно, ніж будь-який інший інститут [7, с. 122].

Так, одним з ефективних інструментів контролю над корупцією бюрократичного апарату є свобода слова й засоби масової інформації, які здійснюють інформування населення про негативний вплив корупції на авторитет державної влади й суспільство в цілому.

Крім того, дієвим засобом у боротьбі з корупцією є консультації, що надаються громадянам через мережу правових громадських приймалень, а також роз'яснення щодо антикорупційного законодавства України з метою негативного ставлення до проявів корупції та виявлення факторів, що їм сприяють.

З метою запобігання та протидії корупції в Україні Національне агентство з питань запобігання корупції кожного року приймає програму, щодо здійснення комплексу превентивних заходів, спрямованих на запобігання корупції та будь-яким її проявам, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. У грудні 2020 року Національне агентство з питань запобігання корупції прийняло чергову Антикорупційну програму на 2021 – 2022 роки, метою якої є запровадження комплексу додаткових заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції у діяльності Національного агентства, розроблених з урахуванням ідентифікованих корупційних ризиків.

Серед основних заходів з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у сфері Національного агентства у 2021 – 2022 роках є: прийняття управлінських рішень з урахуванням інтегрованої у діяльність Національного агентства системи управління ризиками; надання консультацій працівникам Національного агентства стосовно дотримання вимог актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; проведення в установленому законодавством порядку спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Національному агентстві; контроль своєчасності подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подаються працівниками Національного агентства, в порядку, визначеному Головою Національного агентства; перевірка працівників Національного агентства на доброчесність та моніторинг їхнього способу життя тощо [1].

Але, незважаючи на щорічне затвердження планів у сфері запобігання та протидії корупції, досягти суттєвих успіхів у комунікаціях з громадянами поки не вдається. Такі комунікації здійснюються безсистемно, а подекуди їх проведення активізується лише з настанням певної події (як-то Міжнародного дня боротьби з корупцією). НАЗК, яке б мало бути ключовим гравцем у налагодженні комунікаційних каналів з громадськістю, здебільшого взаємодіє з представниками публічної сфери з метою поширення лише знань про антикорупційне законодавство. Органи державної влади повинні опікуватися посиленням знань не тільки своїх працівників, але й приділяти більше уваги взаємодії з громадянським суспільством [5].

Отже, з корупцією можна боротися, використовуючи різні заходи: по-перше, суто репресивні, які полягають у розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або, по-друге, превентивні, серед яких підвищення прозорості та доброчесності державних структур, забезпечення рівного доступу осіб до державної служби, проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на заняття посад в органах державної влади й місцевого самоврядування, тощо.

У подальшому з урахуванням змін у соціально-політичному й економічному житті суспільства необхідно корегувати стратегію і тактику цієї боротьби в напрямку пошуку оптимального співвідношення репресивних і попереджувальних заходів. А саме високий рівень нормативності, чітке законодавче врегулювання, системність заходів і мають визначити стратегію і тактику боротьби з корупцією в сучасних

умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антикорупційна програма Національного агентства з питань запобігання корупції на 2021 – 2022 роки: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції № 610/20 від 30.12.2020. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/antykoruptionsjna-programa-natsionalnogo-agentstva-z-pytan-zapobigannya-koruptionsiyi-na-2021-2022-roky>
2. Клімова С. М., Ковальова Т. В. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: навч. посіб. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 200 с.
3. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність / Info Sapiens, НАЗК, EUACI. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://bit.ly/3f8JPuG>.
4. Мельник М. Антикорупційна діяльність в органах державної влади та її наукове забезпечення. *Право України*. 2000. №3. С. 67–71.
5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Proyekt-Natsdopovidi-2019.pdf>
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Дата оновлення 113.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
7. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч.-мет. посіб. / К. А. Бабенко, Н. Г. Діденко, М. В. Кондрашова та ін. Київ: Грамота, 2015. 184 с.
8. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2020. 481 с.

REFERENCES:

1. Antykoruptionsiina prohrama Natsionalnogo ahentstva z pytan zapobihannia koruptionsii na 2021 – 2022 roky. (2020, December 30). [Anti-corruption program of the National Agency for the Prevention of Corruption for 2021 - 2022]. Nakaz Natsionalnogo ahentstva z pytan zapobihannia koruptionsii № 610/20. Retrieved from: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/antykoruptionsjna-programa-natsionalnogo-agentstva-z-pytan-zapobigannya-koruptionsiyi-na-2021-2022-roky> [in Ukrainian].
2. Klimova S. M., & Kovalova T. V. (2012). Orhanizatsiia zapobihannia ta protydii koruptionsii v Ukraini. [Organization for the Prevention and Counteraction of Corruption in Ukraine]. navch. posib. 200. [in Ukrainian].
3. Koruptionsiia v Ukraini 2020: rozuminnia, spryiniattia, poshyrenist. (2020). [Corruption in Ukraine 2020: understanding, perception, prevalence]. Info Sapiens, NAZK, EUACI. Ofitsiinyi veb-sait Natsionalnogo ahentstva z pytan zapobihannia koruptionsii. Retrieved from: <https://bit.ly/3f8JPuG> [in Ukrainian].
4. Melnyk, M. (2000) Antykoruptionsiina diialnist v orhanakh derzhavnoi vlady ta yii naukove zabezpechennia. [Anti-corruption activities in public authorities and its scientific support]. *Pravo Ukrainy*. №3. 67–71. [in Ukrainian].
5. Natsionalna dopovid shchodo realizatsii zasad antykoruptionsiinoi polityky u 2019 rotsi. (2020). [National report on the implementation of anti-corruption policy in 2019]. Retrieved from: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Proyekt-Natsdopovidi-2019.pdf> [in Ukrainian].
6. Pro zapobihannia koruptionsii. (2014, October 14). [On the prevention of corruption]. Zakon Ukrainy № 1700-VII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
7. Babenko, K.A., & Didenko, N.H., & Kondrashova, M.V. (2015). Proiavy koruptionsii v systemi osvity: zapobihannia ta protydiia. Manifestations of corruption in the education system: prevention and counteraction. 184. [in Ukrainian].
8. Trepak, V.M. (2020) Teoretyko-prykladni problemy zapobihannia ta protydii koruptionsii v Ukraini. [Theoretical and applied problems of preventing and combating corruption in Ukraine] dys. d-ra yuryd. nauk: 12.00.08. 481. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2022